

AZƏRBAYCAN TELEVİZİYASINDA İNCƏSƏNƏT PROGRAMLARININ İLKİN FƏALİYYƏT PRİNSİPLƏRİ

Fəxriyyə İsayeva

Bakı Xoreoqrafiya Akademiyası, doktorant
E-mail: faxriyyaisayeva@gmail.com

Biz televiziyanın bütövlükdə yaranma tarixi və bu tarixin inkişaf mərhələlərinə ekskurs etmək niyyətində deyilik. Çünki məsələ ətrafında xeyli elmi-tədqiqat işləri aparılmış, müxtəlif istiqamətlərdə monoqrafiyalar yazılmışdır. Televiziyanın inkişaf tarixində incəsənət, mədəniyyət və ədəbiyyatla bağlı proqram formatlarının, bütövlükdə bu sahədə tarixən özünü göstərən verilişlərin mahiyyətinə nəzər salacağıq. Lakin, əlbəttə, hər şeydən əvvəl incəsənət, onun istiqamətləri və cəmiyyətin estetik ideallarının formalaşmasında incəsənətin rolunu aydınlaşdırmaq lazımdır.

Qeyd edək ki, nəzəri fikirlərə və praktik göstəricilərə görə, incəsənətin özünün də daxil olduğu mədəniyyət daha geniş anlayışdır. "Mədəniyyət ictimai tələbatı ödəmək üçün əsrlər boyu bəşəriyyət tərəfindən yaradılan və yaradılmaqda olan maddi və mənəvi sərvətlərin məcmusudur" (7, s.67). Mədəniyyət, əsasən, maddi mədəniyyət və mənəvi mədəniyyət kimi iki formada özünü göstərir. Mədəniyyətə insanın və cəmiyyətin bu qədər geniş marağı onun marifçi, tərbiyəvi, varislik, sosial varlığın müdafiəsi kimi funksiyaları ilə bağlıdır. Mədəniyyətin kütləvi və elitər tipləri var ki, hər ikisi kütləvi informasiya vasitələrinin, o cümlədən televiziyanın daim müraciət etdiyi mənbələrdir. Mədəniyyətin yüksək göstəricisi olan incəsənət isə bütövlükdə insanın kamilləşməsinə aparən bir vasitədir.

İlk növbədə qeyd edək ki, "incəsənət – bütövlükdə bədii yaradıcılıq sahəsi olub, özündə ədəbiyyatı, arxitekturanı, heykəltaraşlığı rəssamlığı, qrafikanı, musiqini, teatr və kinonu və s. istiqamətləri birləşdirir" (10, s. 507). Bu qədər geniş yaradıcılıq sahəsini özündə ehti-

va və edən incəsənət ayrılıqda hər bir insanın, bütövlükdə cəmiyyətin estetik zövqünün formalaşmasında, insanın kamilləşməsində çox böyük rol oynayır. Ona görə də ən böyük tarixi şəxsiyyətlər, yaradıcı insanlar, dövlət xadimləri incəsənətin bu böyük missiyasını yüksək qiymətləndirmiş, onun təbliğinə, inkişafına dəstək vermişlər.

Yuxarıda göstərdiyimiz kimi, özündə yaradıcılığın bir sıra sahələrini əks etdirən incəsənətin tarixi, bəlkə də, bəşəriyyətin tarixi qədər qədimdir. Yaradıcı insan meydana qoyduğu sənət əsərlərini cəmiyyətə təqdim etmək ehtiyacı duyur. Bu istəyin özü istedadlı insanı, yəni incəsənət nümunələrini yaradan insanı daha böyük arzulara və uğurlara səsləyir. Ona görə də insan qədim zamanlardan bu günə kimi öz yaradıcılığını – bədii ədəbiyyatı kitablarda (kitabələrdə), rəssamlığı kətan üzərində, imkan yarandıqca sərgilərdə, muzeylərdə, qalereyalarda, musiqini xalq məclislərində, teatr tamaşalarını məhəlli səhnələrdə və s. ələ düşən imkanlar hesabına cəmiyyətə təqdim etmişdir. Zaman dəyişib texnoloji imkanlar artdıqca yaradıcı insan öz əsərlərini formalaşmış teatr səhnələrində, kinoteatrlarda,

radio dalğalarında, monumental sənət əsərlərini daha çox insanın topladığı meydançalarda, ixtisaslaşmış muzeylərdə... göstərməyə başlamışdır. Lakin qeyd etdiyimiz məkanların və texniki vasitələrin heç biri televiziya qədər geniş təqdimat imkanına, tamaşaçı auditoriyasına malik olmayıb. Televiziyanın meydana gəlməsi ilə incəsənət əsərlərinin geniş auditoriyaya təqdim edilməsi çox böyük vüsət alıb. Müasir rus telenəzəriyyəçilərindən olan Y.N.Zasurskinin vaxtilə qeyd etdiyi bir faktı bu yerdə xatırlamaq yerinə düşər: "Bir vaxtlar Rusiyada çox məşhur və minlərlə tamaşaçının marağında olan müğənni Şalyapinə 10 milyon tamaşaçı qazanmaq üçün məşhur konsert salonlarında 60 il ömür gərək idi. Müasir dövrdə ən adi müğənni bu qədər tamaşaçını televiziya çıxışı etdiyi bir axşamda, bir saatda qazanır" (11). Həqiqətən də, televiziya bu gün hətta internet kimi sonsuz imkanlara malik bir informasiya vasitəsinə də belə anlarda qabaqlamaqdadır. Ona görə də bu cür güclü texniki imkanlarla milyonların evinə ayaq açmış televiziya incəsənət əsərlərinin geniş kütləyə təqdim olunduğu misilsiz bir vasitədir. Həmin vasitə yarandığı ilk çağlardan – halə videomaqnitofonun olmadığı dövrlərdə müasir rakursdan baxanda primitiv görünən o zamankı məcburən

canlı yayımlarında ilk növbədə incəsənətin təbliğinə geniş yol açıldı. Azərbaycan televiziyası da fəaliyyətə başladığı dövrdə və sonrakı fəaliyyətində tamaşaçı auditoriyasını daha çox incəsənət proqramları ilə genişləndirə bilməmişdir. Biz öz tədqiqatımızda Azərbaycan televiziyasının bu tarixi missiyasına qısa ekskurs etməklə müasir proqram formatlarının necə yarandığına və necə inkişaf etdiyinə diqqət yönəltmək istərdik.

Azərbaycanda 1956-cı il fevralın 14-dən ilk translyasiyaya başlayan televiziya ilk zamanlardan, əsasən, incəsənət sahəsindən müxtəlif verilişləri efirə çıxarmışdı. "Ekranı, əsasən, kinofilmlər, kinojurnallar və çəkilməmiş hazır konsertlər, ədəbi tamaşalardan parçalar nümayiş etdirilirdi" (3, s.74). Habelə teletexnikanın bəsit dövründə daha çox canlı konsert proqramları efirə verildi. Azərbaycan televiziyası yarandığı çağlarda "Ədəbiyyat və incəsənət" adlı jurnal tipli proqram yayımlaması incəsənətə xüsusi diqqətinin təzahürü kimi qiymətləndirilə bilər.

Fəaliyyətinin ilk illərində Azərbaycan televiziyası da incəsənətin dinamik formatı olan filmlərə çox yer vermişdir. Bu dövrdə habelə incəsənətin müxtəlif sahələrini özündə əks etdirən "Azərbaycan

sənət ustalarının portretləri", "Ədəbiyyat və incəsənət", "Azərbaycan ədəbiyyatının klassikləri", "Görkəmli səhnə ustaları" kimi televiziya yayım setkasını formalaşdıran verilişlər meydana çıxdı. Tamaşaçı auditoriyası incəsənətin mühüm bir qolu olan teatr tamaşalarının təqdimatı ilə də genişləndi. Hələ o zaman tamamilə yeni bir tamaşa – teatr tamaşaları ekran ömrü qazandı. Artıq incəsənətin müxtəlif çalarlarını efirə çıxaran telerejissor, teleoperator kimi anlayışlar formalaşdı. Məsələn, o dövrdə 1956-cı ilin sonunda "TV-də yaradıcılıq işinin əsasını qoyanlardan biri – rejissor Rauf Kazımovskinin ekran quruluşu verdiyi "Şamdan bəy" (Nəriman Nərimanov) əsərindən bir neçə epizodun uğurla göstərilməsi respublikanın mədəniyyət aləmində böyük rezonansa səbəb oldu" (3, s.75). Bu tipli epizodik tamaşa səhnələri tezliklə bütöv televiziya tamaşalarının meydana gəlməsinə şərait yaratdı.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan televiziyası halə özünün ilkin çağlarından belə bir həqiqəti qəbul etmişdi ki, "İstənilən televiziya verilişi bu və ya digər formada tamaşaçını mədəniyyətə yaxınlaşdırır" (9, s.43). Bu mənada televiziya teatri, ümumilikdə teatr, telefilm və bütövlükdə kino sənəti cəmiyyətin kamilləşməsinə çox kömək edir ki, Azərbaycan televiziyası bu cəhəti daim diqqətdə saxlayıb.

Azərbaycan televiziyası incəsənətlə bağlı verilişlərinin və proqram formatlarının sayını, təqdimat formalarını getdikcə artırmışdır. Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi, televiziya bununla bağlı kino və telefilmlərə xüsusi həssaslıqla yanaşmış. Xüsusilə bədii televiziya filmləri içərisində 1970-ci illərdə yaranmış və efirə çıxarılmış "Təsnif", "Şur", "Salam, Zeynəb", "Üç çeşni" (xalçaçılıq sənəti ilə bağlı), "Odlar yurdunun melodiyaları" və s. kimi telefilmlər birbaşa milli incəsənət nümunələrimizin təbliği ilə bağlı idi.

Bir daha təkrar etmək yerinə düşər ki, televiziyanın təsir gücü, yayım arealının böyüklüyü incəsənətimizin nadir nümunələrini nəinki Azərbaycan, habelə dünya tamaşaçısına çatdırmaqla halə ötən əsrin II yarısından bu sahədə xeyli iş görmüşdür. Hələ o zamanlarda yaradılmış bir sıra proqram formatları da Azərbaycanın mədəniyyət və incəsənət nümunələrinin həm qorunub saxlanmasına, həm də geniş təbliğinə səbəb olmuşdur. Azərbaycan televiziyasında uzun müddət fəaliyyət göstərən "Ədəbi-dram verilişləri" redaksiyası "Palitra", "Miriyyət sənəti", "Tarixin yaddaşı", "Ədəbiyyat söhbətləri", "Klassiklərin yaradıcılıq dünyası" kimi hər biri xeyli müddət davam edən verilişlər meydana gəldi. Ümumiyyətlə, tədqiqatçılar Azərbaycan televiziyasının formalaşma dövrünü araşdırarkən birmənalı olaraq mədəniyyətə, incəsənətə ayrılan diqqəti xüsusi qeyd edirlər. Tədqiqatçı və telejurnalist Sadiq Elcanlı televiziyanın o dövrdə sənət dünyasına, milli ruha xidmətini ümumiləşdirərək yazır: "Azərbaycan televiziyası xalqın ruhi, milli-mənəvi səfərbərliyində misilsiz rol oynayan Novruz şənliklərinin, eləcə də istiqlalçı təfəkkürlə yığılan bir sıra uğurlu sənət əsərlərinin təqdim və təbliğində cəsarətli söz deyirdi. "Odlar diyarı", "Zaman və biz", "Yaddaş", "Tarixin səsi" kimi yeni ruhlı daimi televerilişlər... milli mövqeli, çoxsaylı sənədlilərdə, indi qızıl fondumuzun bəzəyən, bütöv silsilə təşkil edən uğurlu televiziya tamaşaları həmin dövrdə Azərbaycan televiziyasının məqsədyönlü, fədakar fəaliyyətindən, əsl sənət zirvələri fəth etməsindən xəbər verir" (2, s.267).

Televiziyanın bir elektron informasiya vasitəsi kimi cəmiyyətə güclü təsiri bu media vasitəsinin formalaşma prosesi keçirdiyi ilkin çağlardan günümüzə qədər etiraf edilməkdədir və bir sıra veriliş və proqramlarda özünü göstərir. Belə bir elmi həqiqət çox doğrudur ki, "televiziya verilişləri insanların psixikasına, mənəviyyətinə həm də ona görə güclü təsir edə bilər ki, o, incəsənətin bütün formalarından və imkanlarından istifadə edir" (5, s.240). AMEA-nın müxbir üzvü, professor S.Xəlilov doğru qeyd edir ki, hətta televiziya yaranandan bəri "teatr və kino da televiziya tərəfindən sıxışdırılır. Tamaşaçının musiqi seçimi də televiziya asılı vəziyyətə düşmüşdür... televiziya da çalışan və proqramları müəyyən edən əməkdaşlar da ümumi ictimai rəydən, ədəbi tənqidin və sənətsünaslığın mövqeyindən çıxış edirlər və ya daha doğrusu – etməlidirlər" (5, 240-241). Göründüyü kimi, görkəmli filosof alim televiziya incəsənət proqramlarının hazırlanması zamanı ictimai rəy – bu kontekstdə tamaşaçı rəyinin, ədəbi tənqidin – bu kontekstdə, yaqin ki, ədəbi-bədii tənqidin, sənətsünasların – yəni televiziyanı həm də bir mədəniyyət, incəsənət ötürücüsü kimi tədqiq edən xüsusi elm sahəsinin fikirlərinin nəzərə alınmasını vacib sayır. Və həqiqətən də, televiziya bir ictimai institut kimi cəmiyyətin də, tənqidin də, elmi baxışın da diqqət mərkəzindədir. Xüsusi razılıqla qeyd edə bilərik ki, bütövlükdə dünya telekanalında və eləcə də 1992-ci ilə qədər ölkəmizdə yeganə telekanal olan Azərbaycan televiziyası da proqram yaradıcılığında, mədəniyyət və incəsənətə dair verilişlərində yuxarıdakı cəhətləri nəzərə almışdır. Nə qədər sovet ideoloji kanonlarına əməl etsə də, nə qədər Moskvanın diktəsi ilə fəaliyyət göstərsə də, Azərbaycan televiziyası milli mədəniyyətimizə heç vaxt biganə qalmayıb.

Azərbaycan televiziyasının inkişafını və bu inkişaf sistemində incəsənət proqramlarının meydana gəlməsini tədqiqatçılar üç əsas dövrə bölürlər: başlanğıc dövr, kütləvi verilişlər dövrü, ictimai həyata nüfuzun güclənməsi dövrü. Bunlar da ardıcıl olaraq 1956-1960, 1960-1980, 1980 və müasir dövr kimi səciyələndirilir. Əgər başlanğıc dövrdə daha çox kinofilm və teatr diqqəti çəkirdisə, kütləvi verilişlər dövründə artıq incəsənəti əks etdirən verilişlər televiziyanın proqram setkasında ayrıca yer tutmağa başlayır.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev müasir Azərbaycanın quruculuq işini hələ partiya rəhbəri olduğu dövrlərdən başlamışdır. Onun Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənətinə xüsusi diqqəti isə həm də televiziya keçirdi.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, Azərbaycan televiziyası da xeyli dərəcədə o zaman Moskvadan yayımlanan mərkəzi televiziya, ayrı-ayrı sovet respublikalarının televiziya təcrübələrinə əsaslanaraq öz proqramlarını təkmilləşdirir və onların ümumi tematikasında mədəniyyət və incəsənətə ayrıca diqqət yetirirdi. Milli televiziyaımızın ilkin proqram siyasəti ilə bağlı hələ 1950-ci illərin ikinci yarısından burada fəaliyyəti görünən ustad yazığımız Abdulla Şaiq, böyük aktyorlarımız Ələskər Ələkbərov, Mehdi Məmmədov, məşhur musiqiçimiz Fikrət Əmirov, Niyazi, böyük şairimiz Rəsul Rza və bir çoxlarının xatirələrində televiziyanın mədəniyyətə, incəsənətə, ədəbiyyata dair verilişləri barədə maraqlı fikirlər var. Bu xatirələrin əksəriyyətində Azərbaycan televiziyasında incəsənət verilişlərinin ilkin təzahür formaları ilə bağlı fikirlər yer alırdı. Televiziyanın ilkin çağlarında Abdulla Şaiq teleəməkdaşlara müraciətlə yazırdı:

"... Verilişlərinizin proqramlarını da, əlbəttə, yaxşılaşdırmaq olar. Mənim fikrimcə, verilişlərinizdə xalqımızın milli nailiyyətlərini nümayiş etdirən cəhətlərə daha çox yer vermək lazımdır. Azərbaycan xalqını, eləcə də respublikamızda yaşayan başqa xalqları qədim tariximiz və ədəbiyyatımızla, incəsənətimizlə, elmi nailiyyətlərimizlə tanış etməkdə televiziya ən gözəl bir vasitədir. Belə olmasa, bizim televiziya simasını və mənasını itirər, qarşısında duran vəzifələrdən birini yerinə yetirə bilməz" (1, s.81).

Xalqımızın musiqi sənətini dünyaya tanıtdıran bəstəkar Fikrət Əmirov hələ 1971-ci ildə "Kommunist" qəzetində dərc etdiyi "İfaçılıq və tələbkarlıq" sərəlvhəli məqaləsində Azərbaycan professional musiqisinin – incəsənətin bu parlaq janrlarının təbliğindən narazı qaldığını bildirir və televiziyanın bu sahədə fəaliyyəti ətrafında məsləhətlərini verir: "Xalq çalğı alətləri orkestrinə 30 ildən artıqdır ki, hörmətli bəstəkarımız Səid Rüstəmov başçılıq edir. Kollektivin fəaliyyətində son zamanlar yaranmış bir canlanmanı görməmək olmaz. Nəhayət, pult arxasına cavan bir dirijor qalxdı. Özü də, mənim fikrimcə, istedadlı bir dirijor: Nəriman Əzimov."

Bu kollektivin ifa xəritəsi, təəssüf ki, yalnız radio və televiziya binasıdır. Qəribədir, belə orijinal tərkibli, not sistemli milli orkestri nəyə görə qardaş respublikaların xalqlarına və hətta deyərdim ki, dünya xalqlarına tanıtdırmaq üçün təşəbbüs göstərmirik?" (4)

Xalq şairi, SSRİ Dövlət Mükafatı laureatı Rəsul Rzanın da bir məqaləsinə müraciət etmək olar. Şair özünün "Adamları böyük mədəniyyətə qovuşdurmaq lazımdır" adlı məqaləsində yazırdı: "Bakı televiziyasında adətən belə olur: rubrikalar var – "Beş dəqiqə poeziya", "On dəqiqə poeziya". "Ekran işıqları və biz cərgə ilə aylaşmış bir neçə adamı görürük. Onlardan biri deyir ki, burada filan-filan şairlər toplaşib və öz şeirlərini oxumaq üçün sözü onlardan birinə veririk. Sonra növbə ilə ikincisi, üçüncüsü şeirlərini oxuyur. Bəzən veriliş çox darıxdırıcı olur. Çünki bütün şeirlər bir-birinə bənzəyir. Gözünü yumsan, adama elə gəlir ki, onların hamısını bir nəfər yazmışdır" (4).

Xalq şairi daha sonra davam edir: "... Mənə elə gəlir ki, televiziya verilişlərinin vəzifəsi zövqü axsayan kütlənin arxasınca getmək yox, onun bu zövqünü tədricən inkişaf etdirib qaldırmaqdan ibarətdir. Bu iş vaxt, səbir tələb edir, qəfil addım, əksinə, adamları ekrandan uzaqlaşdırma bilər. Bütün istiqamətlər, silsilələr, rubrikalar üzrə verilişlərlə tamaşaçının səviyyəsini artırmaq lazımdır. Bədii verilişlər hazırlanarkən bu prinsip daim əməl olunmalıdır. Ancaq hərdən əyləncəli proqramlara baxanda düşünürsən, necə də bayağılığa aparır. Əgər birdən televiziya getsəniz, sizə o saat deyəcəklər ki, bu, populyar verilişdir, filan qədər məktub almışıq. Lakin məktubları yazan adamların özlərini də böyük mədəniyyətə qovuşdurmaq lazımdır" (8).

Görkəmli dirijor, SSRİ Xalq artisti Niyazi incəsənət proqramlarının sənətkarlıq məsələsinə toxunan "Veriliş yaxşı edən müəllifdir" sərəlvhəli məqaləsində yazırdı: "Musiqimiz milli, mədəni, mənəvi sərvətimizdir. Onun təbliği yolunda ardıcıl fəaliyyət göstərmək, səfəliyinə, yad təsirlərdən qorunmasına çalışmaq hamımızın borcudur. Arzu edirəm ki, Azərbaycan televiziya verilişlərinin bu sahədəki işi də yeni tələblər səviyyəsində qurulsun, onun efir ömrü uzun və uğurlu olsun!" (6)

Göründüyü kimi, televiziyaımızda incəsənət proqramları tarixən elə formalaşmışdı ki, artıq ziyalı sözü hansısa bir proqram haqqında xeyli fikir söyləyir.

Beləliklə, artıq televiziya incəsənət proqramları formalaşdıqca onunla bağlı ictimai rəy, ədəbi-bədii tənqid, elmi yanaşma kimi məqamlara diqqət də artmağa başlayır.

İncəsənətin tamaşaçıya təqdimi, əlbəttə, televiziyanın ilkin çağlarından başlayaraq ilk növbədə informasiya proqramlarında – ayrı-ayrı xəbər süljetlərində özünü göstərmişdir. Azərbaycan televiziyasında "Xəbərlər bülleteni", "Günün yenilikləri", bir az sonra "Günün ekranı", "Son xəbərlər" kimi xəbər proqramı hər buraxılışında incəsənət xadimlərinin yubiley tədbirləri, yaradıcılıq faktları, rəsm sərəgiləri, muzeylərdən reportajlar və s. kimi süljetlərlə zəngin idi. Televiziya əməkdaşları hələ bu media qurumunun formalaşdığı ilk çağlardan belə bir cəhəti nəzərə alırdılar ki, "televiziya mədəniyyətin

təntənəsini təmin edir" (12). Bu, doğrudan da, belədir, çünki televiziya ən ciddi və ən mükəmməl mədəniyyət ötürücüsüdür. Onun sosioloji, futuroloji, kulturoloji istiqamətləri vahid sistemdə birləşdirən sənətsünaslıq predmeti olması incəsənətə dair bütün proqramların təhlilə cəlb edilməsinə imkan verir. Azərbaycan televiziyası fəaliyyətini bu istiqamətlərdə quraraq, özünün proqram setkasında həmişə incəsənət verilişlərini diqqətdə saxlamışdır. Lakin sovet dönməindən fərqli olaraq müstəqil Azərbaycanın müasir demokratik şəraiti həm illərlə yalnız bir TV kanalının – dövlət televiziyasının fəaliyyəti ilə məhdudlaşan milli teleühitimizi həm kəmiyyətə, həm də keyfiyyətə tamamilə azad bir mərhələyə gətirdi. Ölkədə telekanalların müasir kəmiyyət artımı incəsənət proqramlarının da müxtəlif tiplərini, bütöv tipoloji sistemini yaratdı ki, bu da tamaşaçının estetik zövqünün formalaşmasına xidmət etməkdədir.

Ədəbiyyat:

1. Abdulla Şaiq. Proqramları yaxşılaşdırmaq olar. Əlizadə Y., Məhərrəmli Q. Azərbaycan efiri: tarix və müasirlik. Bakı: Nurlan, 2006, səh.81.
2. Elcanlı S. Sirlə söz qapısı. Bakı: Şur, 2017, 432 s.
3. Əlizadə Y., Məhərrəmli Q. Azərbaycan efiri: tarix və müasirlik. Bakı: Nurlan, 2006, 184 s.
4. Əmirov F. İfaçılıq və tələbkarlıq. "Kommunist" qəzeti, 19 iyul 1971.
5. Xəlilov S. Həyatın özü və görünən üzü. Fəlsəfi və ədəbi-bədii publisistika. Bakı: Nurlar, 2013, 448 s.
6. Niyazi. Veriliş yaxşı edən müəllifdir. "Kommunist" qəzeti, 12 aprel 1984.
7. Piriyev A.M., Əfəndiyeva X.B. Sosiologiya və politologiya fənnindən müəhazirə mətnləri. Bakı: Təhsil NPM, 2009, 352 s.
8. Rəsul Rza. Adamları böyük mədəniyyətə qovuşdurmaq lazımdır. M., "Naş druq – televidenie" məcmuəsi, mart 1978.
9. Кузнецов Г., Цвик В. Юровский А. Источник: Телевизионная журналистика / Г.В. Кузнецов и др. – М.: Высшая школа, 2002, 220 с.
10. Советский энциклопедический словарь. М., Советская энциклопедия, 1987, 1600 с.
11. Засурский Я.Н. Могучая сила – телевидения. "Литературная газета", 21 октября 1986 г.
12. The Path: Creating Your Mission Statement for Work and for Life. Hyperion, 1996, p.163.

Резюме

В статье ставятся такие вопросы, как место культуры и искусства в обществе, интеллектуальное созревание человека и его воздействие на систему эстетических ценностей. При этом указывается роль телевидения в предоставлении в виде темы обо их компонентов, в особенности искусства, сыгравшей важнейшую роль в эстетическом воспитании общества и при этом внимание уделяется сути программ по искусству в начале на формирования телевидения Азербайджана.

Ключевые слова: телевизионные программы, программные форматы, искусство, культура, национально-нравственные ценности, идеологические каноны, фильм, театр, музыка.

Summary

The article focuses on the role of culture and art in society's life, the development of human personality and its influence on the system of aesthetic values. The role of television in the presentation of both components, especially art as a theme, plays an important role in the aesthetic education of society, and in the early days of the Azerbaijani television, attention is drawn to the essence of the program formats related to art.

Key words: television programs, program formats, arts, culture, national-moral values, ideological canons, film, theater, music.